

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки та управління навчальним закладом

Дипломна робота магістра

з теми: **«СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВА СПЕЦИФІКА
ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКА
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи UNZ1-M20z
спеціальності 073 Менеджмент
за освітньою програмою
Управління навчальним закладом
Волощук Надія Олександрівна

Керівник: **Поліщук С.В.**, кандидат
педагогічних наук, доцент
Рецензент: **Столяренко О.Б.**, кандидат
психологічних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФЕНОМЕНА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ	7
1.1. Організаційна культура як предмет теоретичного аналізу в науковому менеджменті.....	7
1.2. Наукові підходи щодо дослідження організаційної культури управління закладом загальної середньої освіти.....	18
РОЗДІЛ II. УПРАВЛІНСЬКА ДОМІНАНТА ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	32
2.1. Культурологічні імперативи організаційної діяльності керівника закладу загальної середньої освіти.....	32
2.2. Педагогічна складова організаційної культури керівника закладу загальної середньої освіти.....	47
2.3. Організаторські здібності керівника закладу загальної середньої освіти, як домінанта його організаційної культури.....	61
РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	74
3.1. Модель системи розвитку організаційної культури керівника закладу загальної середньої освіти.....	74
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	83

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасні тенденції щодо реформування загальної середньої освіти зумовлюють необхідність змін щодо здійснення управління закладами освіти. Під управлінням слід розуміти цілеспрямовану діяльність усіх суб'єктів, яка забезпечує становлення, стабілізацію, оптимальне функціонування і розвиток, що прогнозований на якість освіти.

Професійній діяльності керівника закладу загальної середньої освіти сприяє високий рівень організаційної культури управління. Саме завдяки організаційної культури керівника закладу загальної середньої освіти створюється той фундамент, на основі якого проходить формування організаційної культури учня, організаційної культури вчителя і організаційної культури закладу освіти. Слід відмітити, що проблема організаційної культури керівника викликана, перш за все, ситуацією, яка склалася в нашій державі на сучасному етапі. Мається на увазі стрімкі зміни в політичній, економічній, соціальній, культурній сфері людської діяльності. Це змушує змінювати підходи, методи та стилі здійснення управління на основі високої організаційної культури, якою повинен володіти кожний керівник сучасного закладу загальної середньої освіти.

Проблема формування організаційної культури керівника закладу загальної середньої освіти в українській педагогічній науці, як свідчить ґрунтовний аналіз історико-педагогічний наукових праць і практичного досвіду, почала підніматися науковцями порівняно зовсім недавно. Тому ми спостерігаємо ще низку проблем теоретичного і практичного характеру, які являються тормозом і не сприяють організаційному розвитку закладів загальної середньої освіти та управління ними.

Дослідження організаційної культури, як явища, у світовій теорії і практиці управління, як свідчать результати дослідження, розвиваються в рамках гуманістичного підходу до організації та управління людьми в ній, де основним завданням управління вважається адаптація організації (закладу загальної середньої освіти) до оточуючого зовнішнього середовища і його

подальша зміна за допомогою організаційної культури, яка являється основним фактором впливу на діяльність і подальший розвиток загальноосвітніх закладів через встановлені цінності, норми поведінки, засоби впливу тощо; озброює керівників закладу системою понять, яка робить щоденне керівництво людьми осмисленим і зрозумілим. Зважаючи на це, ми з впевненістю стверджуємо, що організаційна культура керівника закладу загальної середньої освіти базується на гуманістичного підході до управління. В цьому контексті особливого значення набуває управління персоналом ввіреного закладу, а тому організаційний розвиток розглядається не тільки як зміна структур, технології і навичок, але й зміна цінностей, що становлять основу взаємовідносин між членами трудового колективу. Тобто у системі управління закладом загальної середньої освіти відбувається зміна самої структури педагогічного мислення керівника.

Зважаючи на все вищесказане, ми з впевненістю можемо стверджувати, що вивчення організаційної культури керівника закладу загальної середньої освіти являється механізмом інтеграції, за допомогою якого теоретики і керівники практики намічають оптимальні шляхи підвищення ефективного розвитку організаційної культури закладів освіти. Висока актуальна значущість окресленої проблеми, її актуальність зумовили вибір **теми магістерської роботи: “Структурно-змістова специфіка організаційної культури керівника загальноосвітнього навчального закладу”**.

Мета дослідження - розробити, теоретично обґрунтувати та емпірично перевірити процес управління і розвиток організаційної культури керівників закладів загальної середньої освіти.

Гіпотезою дослідження є виявлення засобів і методів забезпечення високоефективного управління закладу освіти на основі зростання організаційної культури її керівника.

Визначена мета і висунута гіпотеза посприяли обґрунтуванню вирішення наступних завдань дослідження:

1) дослідження і виявлення основних засобів і шляхів доцільності зростання організаційної культури керівника закладу загальної середньої освіти;

2) виявлення ціннісних орієнтацій, яких має дотримуватися керівник закладу освіти в своїй управлінській діяльності;

3) виявити соціально-психологічні механізми формування організаційної культури.

Для виявлення особливостей формування високої організаційної культури керівника закладу загальної середньої освіти враховувались:

- професіоналізм керівника здійсненні ним управлінського процесу закладом загальної середньої освіти;

- характер індивідуальних уподобань директора (керівника) школи;

- готовність керівника до самовдосконалення, ступінь його ініціативності до впровадження нововведень в навчальний процес і діяльність освітнього закладу.

Також брали до уваги те, що методи діагностики повинні відповідати умовам і критерієм, які забезпечують індивідуальний підхід у дослідженні проблеми підвищення організаційної культури керівника, а саме:

- створення сприятливого мікроклімату в педагогічному колективі і в освітньому закладі взагалі;

- забезпечення всім суб'єктам освітнього закладу комплекс можливостей для ефективного особистісного саморозвитку і самоактуалізації у культурно-логічному вимірі.

Об'єкт дослідження - заклади загальної середньої освіти.

Предмет дослідження - засоби і методи підвищення зростання організаційної культури керівників закладів загальної середньої освіти.

Теоретико-методологічною основою дослідження є постанови і укази Директивних органів України, які стосуються реформування освітньої системи, наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених з дослідження

розвитку і становлення організаційної культури керівників закладів загальної середньої освіти, положення про організаційний аспект культури

Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань було використано наступні **методи**: теоретичні – метод аналізу наукових джерел з проблеми дослідження; спостереження; прогностичні методи; узагальнення незалежних характеристик. Емпіричні: анкетування, опитування, бесіда з керівниками закладів загальної середньої освіти.

Практична значущість отриманих результатів дослідження: матеріали та висновки магістерської роботи можуть бути використані у практичній діяльності керівників вищих навчальних закладів, директорів, заступників директорів коледжів та закладів загальної середньої освіти з метою підвищення організаційної культури керівника та ввіреного йому колективу та поліпшення функціонування всього закладу освіти.

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг магістерської роботи 90 сторінок.

ВИСНОВКИ

У процесі проведеного нами дослідження встановлено, що:

- у системі управління закладами освіти відбувається зміна структури педагогічного мислення керівника;
- лише в культурному середовищі можуть формуватися керівники і спеціалісти, здатні вільно і широко мислити, створювати інтелектуальні цінності, яких завжди потребує суспільство і школа зокрема;
- культура школи (закладу загальної середньої освіти) являється предметом вивчення фахівців у галузі теорії організації;
- культура управління виступає головним чинником модернізаційних процесів у закладі освіти та постає важливою умовою ефективного менеджменту в системі внутрішнього управління;
- культурологічні імперативи організаційної діяльності керівника закладу загальної середньої освіти (культура взаємин з підлеглими: мотивація праці, норми поведінки тощо) є його важливим надбанням у процесі ефективної управлінської діяльності;
- важливим чинником педагогічної складової організаційної культури керівника закладу загальної середньої освіти є його здатність і вміння здійснювати вплив на учасників педагогічного процесу, тобто керівник повинен вміти переконувати, повинен володіти умінням використовувати засоби впливу на підлеглих, а також вміти налагоджувати партнерські стосунки з вище стоячим керівництвом. Крім всього цього керівник має бути творчою особистістю, тобто здатним спрямовувати творчий потенціал педагогічного колективу на позитивну співпрацю;
- педагогічною складовою організаційної культури керівника закладу загальної середньої освіти є його педагогічна майстерність, впливовість, творча співпраця, гуманне ставлення до підлеглих, предметна компетентність тощо;
- базовим елементом організаційної культури керівника закладу загальної середньої освіти є його організаторські здібності. Крім всього іншого організаційна культура керівника закладу загальної середньої освіти включає його працездатність, лідерські якості, вміння підбирати кадри, організаційну компетентність, поінформованість тощо;
- основними складовими моделі системи розвитку організаційної культури керівника закладу загальної середньої освіти, на наш погляд, є аргументи, які стимулюють керівника до підвищення організаційної культури, а саме: реформування освітньої системи, внутрішні потреби, необхідність впровадження нововведень; усвідомлення свого місця в освітньому закладі;

- основними засобами досягнення (підвищення) організаційної культури, на наш погляд, є: розвиток професійної майстерності, самоорганізованість і самовизначення; цільова спрямованість; формування стійких соціальних і духовних цінностей.

Врахування всіх цих і інших складових, які становлять основу організаційної культури, дозволить керівнику закладу загальної середньої освіти досягти максимальної ефективності в його професійній діяльності і добитись максимальної конкурентноздатності очолюваного ним закладу освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Агеев А.И. Предпринимательство: проблемы собственности и культуры. Москва, 1991.
2. Аксеновська Л. Якого типу культура в Вашій організації» / Аксеновська Л., Воронін В., Кримчанінова М. // «Корпоративна культура», 2006. № 1. С. 22-27.
3. Алехина И. Имидж и этика делового человека. Москва : «ЭНН», 1996. 126 с.
4. Альбуханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности. Москва, 1980.
5. Амонашвили Ш.А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса. Минск, 1990.
6. Ананьев Б. Человек как предмет познания. Луганск : Наука, 1989. 287 с.
7. Андреев В. И. Педагогика: учебный курс для творческого саморазвития. Издание 2-е. Казань : Центр инновационных технологий, 2000. – 608 с.
8. Андрущенко В. Сучасна соціальна філософія : курс лекцій. / В. Андрущенко, М. Михальченко. Вид. 2-е, випр. й доп. Київ : Генеза, 1996. 368 с.
9. Бабенко Т. Формування особистості менеджера освіти. Директор школи, 2007. № 21–22.
10. Банківський підручник / О. А. Кириченко, В. П. Щербань. Київ : Знання, 2005. 831 с.
11. Бандурка А.А. Психология управления / А. А. Бандурка, С. П. Богарова, Е. В. Землянская. Харьков, 1998. 484 с.
12. Барбина Е. С. Идеи интеграции, системности и целостности в теории и практике высшей школы. Киев : ИППО АПН Украины, 1996. 420 с.
13. Баскаев Р. Организационная культура педколлектива и руководитель. Учитель. 2004. №5. С. 28-31.
14. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. Изд. 2-е, Москва, 1986. С. 381-393.

- 15.Березняк Є. Культура управлінської праці. Освіта України, 2000. № 38. С. 6., С. 6; 16, С. 48-58.
16. Бех І.Д. Виховання особистості : підр. Київ : Либідь, 2008. 848 с., с. 250-251.
- 17.Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики. / під заг. ред О. В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 47-52.
- 18.Богиня Д.П. Ментальний чинник у сфері праці: проблеми теорії та практики / Д. П. Богиня,М. В. Семикіна. Київ : «Шторм», 2003. 382 с.
- 19.Бондар В. Теорія і технологія управління процесом навчання в школі. Київ : Школяр, 2000. 216 с.
- 20.Бондарчук О. І. Експериментальна психологія : [курс лекцій]. Київ : МАУП, 2003. 120 с.
- 21.Буєва І.І. Формування корпоративної культури педагогічних співтовариств. Світ освіти – освіта у світі, 2007. № 3. С.73-79.
- 22.Ващенко Л. М. Регіональне управління інноваційними процесами загальної середньої освіти : Навчальні модулі. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Тираж», 2005. 30 с.
- 23.Вершловский С.Г. О подходах к исследованию структуры профессионально-педагогической деятельности / С. Г. Вершловский, Л.Н. Лесохина. Ленинград : НИИ ООВ, 1977. 203 с.
- 24.Выготский Л.С. Психология развития человека. Москва : Изд-во Смысл; Изд-во Эксмо, 2005. 1136 с.
- 25.Гаєвський Б. А. Основи науки управління. Київ, 1997. 268 с.
- 26.Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / С.И. Гессен ; отв. ред. и сост. П.В. Алексеев. Москва : Школа-Пресс, 1995. 447 с.
- 27.Горбунов И.В. Внутришкольное управление : теория и опыт педагогических и управленческих инноваций. Москва, 1995. 231 с.

28. Давидович В. Сущность культуры / В. Давидович, Ю. Жданов. Ростов-на-Дону, Изд-во Ростов. ун-та, 1979. 263 с.
29. Деркач А.А. Акмеология: личностное и профессиональное развитие человека. Акмеологические основы управленческой деятельности. Москва : РАГС, 2000. –340 с.
30. Дзюба Т.М. Формування психологічної готовності заступника директора школи до взаємодії з учителями в умовах конфлікту : автореф. дис. ...канд. психол. наук: 19.00.07 / Т. М. Дзюба. Київ, 2007. 20 с.
31. Дмитренко Г.А. Стратегический менеджмент: целевое управление персоналом организации : уч пособ. 3-из. испр. и допол. Киев : МАУП, 2006. 192 с.
32. Дьюї Дж. Школа і суспільство / Дж. Дьюї // Коваленко Є. І. Історія зарубіжної педагогіки : хрестоматія / Є. І. Коваленко. Київ : Центр навч. літ., 2006. С. 449-463.
33. Емельянов С.М. Практикум по конфликтологии : [3-е изд., перераб. и доп.]. Спб.: Питер, 2009. 384 с.
34. Ефективність управління загальноосвітньою школою : соціально-педагогічний аспект / Н. М. Островерхова, Л. І. Даниленко. Київ : Школяр, 1996. 302 с.
35. Єльнікова Г.В. Основи адаптивного управління : [курс лекцій]. Київ, 2003. 104 с.
36. Захаренко Г. В. Тайм-менеджмент. СПб. :ПИТЕР, 2004. 126 с.
37. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании. Москва : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 42 с.
38. Зінченко Д., Ніколенко Е. «Управління розвитком ЗНЗ» / Д. Зінченко, Е. Ніколенко // «Директор школи». № 9. вересень, 2008. С. 84-89.
39. Исаев. И.Ф. Теоретические основы формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы : дис. на

- соискание учен. степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». Москва, 1993. 468 с.
40. Кабушкин Н. Основы менеджмента : [учеб. пособие]. 4-е изд. Мн. : Новое знание, 2001. 336 с., С. 189.
41. Калініна Л.М. Феномен управління: суть і специфіка: (міждисциплінарний аналіз). Вересень. 2000. № 1 (11). С. 10-19.
42. Канаев Б.И. Педагогический анализ результатов образовательного процесса : [монография]. Москва ; Тольятти : ИНОРАО, 2003. 256 с.
43. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. Київ : Либідь, 2004. 423 с.
44. Кирьякова А.В. Теорія орієнтації особистості у світі цінностей : [моногр.]. Оренбург, 1996. 188 с.
45. Клепко С.Ф. Конспекти з філософії освіти. Полтава : ПОІППО, 2007. 420 с.
46. Колпаков В.М. «Управление менеджментом персонала» : курс лекцій. Київ : УМО при АПН Кафедра управління персоналом. 545 с.
47. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. 112 с.
48. Конаржевский Ю.А. Внутришкольный менеджмент. Москва : Б И., 1992. 139 с.
49. Королюк С.В. Модель розвитку управлінської культури керівника загальноосвітнього навчального закладу в системі післядипломної освіти / С.В. Королюк // Імідж сучасного педагога. 2004. № 10. С. 10-13.
50. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти: Стратегія. Реалізація. Результати. Кмів : Грамота, 2005. 447 с.
51. Кремень В.Г. Сучасний стан, проблемні питання діяльності та перспективи розвитку професійно-технічної освіти / В. Г. Кремень //
52. Проблеми інженерно-технічної освіти : зб. наук. пр. 2003. № 5. С. 7-12.

53. Крылова Н.Б. Культурология образования / Н. Б. Крылова // Новые ценности образования. Москва, 2000. 272 с.
54. Кузьмина Н.В. Профессионализм педагогической деятельности : метод. пособие / Н.В. Кузьмина, А.А. Реан. СПб., 1993. 54 с.
55. Луговий В. Управління освітою : [навч. посібник для слухачів спеціальності «Державне управління»] / В. Луговий. – К. : Вища школа, 1997. 302 с.
56. Максимець С.М. Місце емпатії в професіограмі вчителя / С.М. Максимець // Психологія : зб. наук. пр. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Вип. 4 (7). Київ, 1999. С. 67-72.
57. Маслов В.І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами : Навчальний посібник. Тернопіль : Астон, 2007. 150 с.
58. Маслов В.І. Психологічна основа моделі компетентності директора школи / В. І. Маслов // Директор школи, ліцею, гімназії, 2003. № 1. С. 12
59. Мясоєдов С.П. Основы кросскультурного менеджмента: Как вести бизнес с представителями других стран и культур : [учебное пособие]. Москва : Дело, 2003 256 с.
60. Олійник В.В. Дослідження процесу формування правової компетентності керівників навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти : Післядипломна освіта в Україні, 2007. № 1. 73 с.
61. Ольхович В. Аналітична діяльність дирекції школи / В. Ольхович, Л. Щоголева // Директор школи. 2006. №35. С. 11–19.
62. Организационная культура: понятие и реальность / А.В. Карпов, И.М. Скитяева, Н.В. Волкова, И.А. Ямщиков. Москва : Аверс-Пресс, 2002. 152 с.
63. Освітній менеджмент, 2003. Навчальний осібноик 6 за ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки : Київ : Шкільний світ, 400 с.
64. Осипова О. Управління персоналом у рамках стратегічного менеджменту : IT Manager, 1998.

- 65.Палеха Ю.І. Культура управління та підприємництва : [навч.-метод. посіб.] / Ю.І. Палеха, В.О. Кудін. Київ : МАУП, 1998. 96 с., С. 36-37.
- 66.Палеха Ю.І. Методологічні основи культури управління : Освіта і управління, 1997. № 2. Т.2. С. 82-85.
- 67.Панов В.И. Психодидактика образовательных систем: теория и практика. СПб. : Питер, 2007. 352 с.
- 68.Пашко Л. Організаційна культура як передумова ефективності управління людськими ресурсами : Вісник НАДУ. 2003. № 3. С. 170-176.
- 69.Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентісного підходу в досвіді зарубіжних країн. Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В.Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 16-25. (С. 18) [Електронний ресурс] Режим доступу:
http://www.undp.org.ua/files/en_33582maket_competence_eng_ost.pdf.
- 70.Попова И.Н. Культура школи як феномен педагогічної теорії й практики : дисс. Кандидата пед. наук. : 13.00.01. Владимир, 2004. 209 с.
- 71.Пятков С.В., 2014. Ефективний менеджмент в органах внутрішніх справ. Монографія. Сімферополь: Таврія. 564 с.
- 72.Рудінська О. Менеджмент: Теорія менеджменту, організаційна поведінка, корпоративний менеджмент / О. Рудінська, С. Яроніч, І. Молоткова. Київ : Ельга, Ніка-Центр, 2002. 336 с.
- 73.Савченко О.Я. Розвивальний компонент змісту шкільної освіти : Шлях освіти. 2008. № 1.
- 74.Семикіна М. В. Еволюція організаційної культури на українських підприємствах: проблеми та протиріччя / М. В. Семикіна // Держава та регіони : наук.-вироб. журнал. – 2009. – № 6. – С. 197-200.
- 75.Симонов В. П. Системный подход – основа педагогического менеджмента / В. П. Симонов // Педагогика. – 1995. – № 1. – С. 14-18.

- 76.Сергеєва Л.М. (Сучасні орієнтири змісту управлінської компетентності керівника навчального закладу. Теорія та методика управлінської освіти. №3, С. 123, 2010
- 77.Словарь иностранных слов (под ред. И.В. Лехина, Ф.Н. Петрова). 4 Изд., перераб. и доп. М. : Гос. изд-во ин. и нац. словарей, 1954. 854 с.
- 78.Сорочан Т. М. Управління школою – діяльність професійна. Луганськ, 2003. 45 с.
- 79.Сорочан Т. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика : [моногр.]. Луганськ : Знання, 2005. 384 с.
- 80.Социальная психология образования / под ред. А.Сухова. Москва : Московский психолого-социальный институт, 2005. 359 с.
- 81.Струкова І. Новий тип керівника школи на етапі змін : Управління школою, 2006. №2(122). С.24-27
- 82.Сучасний словник іншомовних слів / [уклали : О.І. Скопенко, Т.В. Цимбалюк]. Київ : Довіра, 2006. 789 с.
- 83.Тейлор Ф.У. Научная организация труда. Москва : Республика, 1992. 384 с.
- 84.Субочев Н. Организационная культура: концепт, сущность, генезис. Волгоград : Экспресс-печать, 2006. 62 с.
- 85.Сущенко Т.І. Педагогічний процес у позашкільних закладах: дис.доктора пед. наук: 13.00.01. Запоріжжя, 1993. 332 с.
- 86.Тимошко Г.М. Культура управління загальноосвітнім навчальним закладом у контексті культурно-освітнього аспекту розвитку суспільства : Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки (Ніжинський державний педагогічний університет імені Миколи Гоголя) / За заг. ред. проф. Є.І. Коваленко. Ніжин, 2011, (березень). №7. С. 58-61.
- 87.Тимошко Г.М. Концептуальні підходи до змісту організаційної культури керівника в системі педагогічного менеджменту : Вісник післядипломної педагогічної освіти : зб. наук. пр. / Ун-т менедж. освіти НАПН України,

- редкол. : О. Л. Ануфрієва [та ін.]. К., 2005. Вип. 9(22) / голов. ред. В.В. Олійник. 2013. С. 231–238.
88. Тимошко Г.М. Організаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу: теорія та практика : Монографія. К. : Видво, 2014. 710 с.
89. Управління людськими ресурсами : філософські засади / під. ред. д. ф. н., проф. В. Г. Воронкової. Київ : ВД «Професіонал», 2006. 576 с.
90. Управлінські аспекти формування професійно-педагогічної культури викладача в умовах ЗВО. Педагогічна освіта: теорія і практика. Зб. наук. праць. Вип. 26 (1-2019). Ч. 1, м. Кам'янець-Подільський, 2019. 280 с.
91. Формування управлінської науково-методичної культури керівника ЗНЗ : методические рекомендации. Харків : Видавнича група “Основа”, 2010. 192 с.
92. Хміль Ф. І. Основи менеджменту. Київ : Академвидав, 2003. 608 с.
93. Шакурова А.В. Организационная культура образовательного учреждения как системный фактор формирования мотивационной готовности учащихся к трудовой деятельности : дис. ... канд. социол. Наук : 22.00.08. Нижний Новгород, 2005. 197 с.
94. Шепель В. М. Имиджология. Как нравиться людям. М. : Народное образование, 2002. 500 с.
95. Юнг К. Архетип і символ. Москва : Ренесанс, 1991. 304 с.
96. Омаров А. М. Руководитель: Размышления о стиле управления. Москва : Политиздат, 1984. 255 с.